

O potrzebie badań nad Rzymską Republiką, czyli „Lucjusz Korneliusz Sulla – historia i tradycja”, Lublin, 15–16 kwietnia 2013 r.

Równo trzydzieści lat temu Zakład Historii Starożytnej wspólnie z Zakładem Prawa Rzymskiego UMCS zorganizował skromną konferencję naukową na temat rzymskiego prawa karnego. Inicjatorami przedsięwzięcia, w którym, jak się okazało, tkwił potężny naukowy potencjał¹, byli Profesorowie Tadeusz Łoposzko oraz Marek Kuryłowicz, ale znaczącą siłą wspierającą tę inicjatywę było również Lubelskie Towarzystwo Naukowe. Obrady odbywały się w anturażu dawnego pałacu Czartoryskich, zaś pokonferencyjne materiały ukazały się w roczniku 34. *Folia Societatis Scientiarum Lublinensis* z roku 1993.

O wydarzeniu tym warto wspomnieć nie tylko z tego powodu, że trzy dekady później konferencja „Lucjusz Korneliusz Sulla – historia i tradycja” wywołać mogła u sporej części jej uczestników wrażenie swego rodzaju *déjà vu*; dokładnie to samo miejsce, podobna ze strony Lubelskiego Towarzystwa Naukowego gościnność i serdeczność². Oto spotkanie z 1993 r. stało się stopniowo zaczynem integracji określonej grupy badaczy polskich. W gronie prelegentów Sullańskiego sympozjonu z łatwością odnaleźć

można było bowiem współautorów pierwszego i kolejnych tomów publikacji stanowiących efekt konferencji poświęconych rzymskiemu prawu karnemu, wziętych romanistów, egzegetów Cyncerona, badaczy społecznych i politycznych aspektów funkcjonowania Republiki Rzymskiej. Rzec można, że spoiwem ich łączącym okazał się iście republikański duch, którego żywotność w środowisku polskich badaczy historii starożytnej wydawała się ostatnimi laty tracić nieco na popularności. Nie mogło być zatem lepszego sposobu, aby dodawać mu splendoru i wigoru refleksją nad zawsze intrygującą postacią Lucjusza Korneliusza Sulli. Nie mogło też być lepszego do tego miejsca, gdyż od lat w centrum naukowych zainteresowań Zakładu Historii Starożytnej UMCS w Lublinie znajduje się okres schyłku Republiki Rzymskiej, z jego charakterystyczną, wielowymiarową dynamiką zdarzeń, tkwiącymi w niej początkami i kresami procesów o kluczowym w dziejach rzymskich wymiarze i znaczeniu³.

Wobec tego staje się oczywiste, iż zamiarem organizatorów konferencji było naukowe przywołanie Republiki tym razem w sposób

¹ W roku 2010 ukazały się materiały z VII już konferencji poświęconej rzymskiemu prawu karnemu pt. „Ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego w prawie rzymskim”, red. A. Amiałańczyk, A. Dębiński, D. Słapek, Lublin, ss. 328.

² Konferencję otworzyła Pani Profesor Małgorzata Willaume, przewodnicząca Wydziału I Nauk Humanistycznych LTN.

³ Warto w tym miejscu choćby najbardziej ogólnie przypomnieć zasługi w eksploracji tej epoki zmarłych Profesorów – Tadeusza Łoposzki, Romana Kamienika czy Lesława Morawieckiego. Mimo raczej efemerycznej poddawanego subtelnym zmianom profilu badań Zakładu Historii Starożytnej jego trzon pozostaje w zasadzie niezmienny. Nie ma przesady w stwierdzeniu, że Zakład jest bodaj jedyną w Polsce katedrą historyczną systematycznie badającą wspomnianą epokę.

na tyle odmienny, że sprowokowany refleksją o jednej z bodaj najbarwniejszych (w najszerzym rozumieniu tego słowa) postaci epoki, dyktatorze Lucjuszu Korneliuszu Sulli. Konferencja nie miała zresztą – z oczywistych dla starożytników względów – charakteru biografistycznego ani też (po)modernistycznego z metodologicznego punktu widzenia wymiaru mikrohistorycznego. W niczym nie umniejsza to wizji samego dyktatora jako nie tylko niewątpliwego geniusza polityki, ale też wielkiego ekscentryka i nietuzinkowej osobowości. Wielowątkowa działalność Sulli w naturalny sposób wywołuje jednak całą gamę zagadnień dla Republiki prymarnych i mieści się nie tylko w sferze przepisów prawa i porządku władz, ale i w szeroko pojmowanych kwestiach politycznych, społecznych, a wkracza mocno nawet w obręb kultury. Nie bez powodu stanowi *clou* dysput o rzymskiej rewolucji⁴.

Nieco dziwna wydaje się wobec tego koncepcja polskiej historiografii, która dyktatorem zajmowała się dotąd na tyle wybiórczo, że nie doczekał się on spójnej, monograficznej pracy⁵. Próżno jednak oczekiwać, aby taką lukę wypełnić mogła publikacja stanowiąca pokłosie lubelskiej konferencji. Szerokie spektrum zagadnień podejmowanych w jej trakcie daje natomiast szansę na przybliżenie/odświeżenie wydarzeń związanych bezpośrednio i pośrednio z działalnością Sulli. Wieloaspektowemu oglądowi sprzyjał z pewnością interdyscyplinarny charakter konferencji, w której udział wzięli zarówno historycy, prawnicy romaniści, filologowie klasycyści, jak i archeolodzy.

Uwaga historyków w sporej części skoncentrowała się na zagadnieniach militarno-politycznych związanych głównie z I wojną mitrydatejską. Profesor Norbert Rogosz (UŚ) mówił zatem o strategii Sulli w działaniach zbrojnych lat 88–85 p.n.e. Z referatem tym korespondowało wystąpienie dr. Stanisława Ducina (UMCS), który dokonał drobiazgowej analizy

działań floty Lukullusa w latach 87–86. Rozważania dr Anastazji Baukovej (Lwów) również dotyczyły wspomnianego konfliktu, postrzeżonego jednak z perspektywy kondycji, interesów i postaw mieszkańców Pergamonu i Efezu. Odmienna od rzymskiej wizja wojny znalazła się również w centrum uwagi mgr. Artura Zychowicza (UŚ), który mówił z kolei o roli Aten u progu tego znaczącego starcia ówczesnych potęg. Swego rodzaju *résumé* kwestii militarno-politycznych zaprezentował dr Ireneusz Łuć (UMCS) w komparatystycznym w charakterze referacie na temat: „Sulla i Mariusz – dwie wizje rzymskiego państwa i armii”.

Zagadnienia natury politycznej stanowiły kolejną istotną grupę problemów dyskutowanych w trakcie lubelskiej konferencji. Dr Tomasz Ładoń (AJD) poddał analizie działalność propagandową L. Korneliusza Sulli podczas I wojny domowej w Italii w latach 83–82 p.n.e. Bliską im kwestię idei i ideologii podjął dr H. Kowalski, koncentrując swoją uwagę na eksponowanych przez Sullę *virtutes*. Swego rodzaju „praktyczną weryfikacją” cnót artykułowanych w propagandzie sullauskiej był jego pogrzeb, którego złożone symboliczne wymiary i znaczenie zaprezentował dr Paweł Madejski (UMCS). O drastycznych metodach walki politycznej epoki schyłku republiki mówił dr Olek Petreczko (Drohobycz), porównując proskrypcje sullauskie z eliminowaniem przeciwników politycznych w okresie II triumwiratu.

Aktywność Sulli w sferze prawa rzymskiego znalazła odzwierciedlenie w wystąpieniu dr Hanny Appel (UMK), która analizowała formułę *hostis declaratio* z 88 r. p.n.e. Dr Ryszard Sajkowski (UWM) komentował z kolei praktyczne i teoretyczne możliwości wykorzystania w epoce sullauskiej prawa o obrazie majestatu ludu rzymskiego. O ile te dwa wystąpienia mocno łączyły się ze sposobami uprawiania polityki, o tyle referat prof. Krzysztofa Amielańczyka (UMCS), „*Lex Cornelia de iniuriis*”: rzymskie

⁴ R. Syme, *Rewolucja rzymska*, Poznań 2009, koncentruje się na drodze Augusta do władzy, od I triumwiratu począwszy, ale istotnym „kołem zamachowym” tytułowej transformacji była z pewnością dyktatura Sulli.

⁵ Oczekiwać spójnej a holistycznej refleksji nad Sullą siłą rzeczy nie spełnia analityczne studium z zakresu prawa rzymskiego K. Amielańczyka, „*Lex Cornelia de sicariis et veneficis*”. *Ustawa Korneliusza Sulli przeciwko nożownikom i trucicielom*, Lublin 2011, ss. 224.

prawo prywatne czy już prawo publiczne?”, dotyczył zagadnień *stricte* romanistycznych.

Spore zainteresowanie prelegentów wzbudziła kwestia szeroko pojmowanej recepcji postaci i działalności dyktatora. Uwaga referentów w tym względzie poszła niejako dwoma torami. Postać Sulli na różne sposoby koncentrowała uwagę samych Rzymian. Jej obecność i funkcjonowanie w rzymskiej „tradycji numizmatycznej” zaprezentowała prof. Agata Kluczek (UŚ). Na elementy retoryczne w łacińskiej deskrypcji Sulli zwróciła natomiast uwagę prof. Agnieszka Dziuba (KUL). Ciekawe „sullańskie kreacje” w ideologii Kommodusa, Septymiusza Sewera oraz Karakalli i równie intrygujące postrzeganie tych cesarzy przez pryzmat republikańskiego dyktatora przybliżył w swym wystąpieniu dr Krzysztof Królczyk (UAM). Swego rodzaju podsumowaniem tego nurtu rozważań był referat mgr Anny Miączewskiej (Sydney), pokazujący dekonstrukcję sullańskiego toposu przebiegającą od wizji „dobrego do wódcy do złego tyra”.

Skromniejszy prezentował się natomiast nurt nowożytny i najnowszy recepcji Sulli. Dr hab. Dariusz Słapek (UMCS) mówił o niemal zupełnie zapomnianym opowiadaniu Hanny Malewskiej *Kwestor Sulla* i mało znanej powieści historycznej Władysława Strumskiego *Tyran*.

Faktograficzne, lakoniczne z natury wyliczenie zaprezentowanych referatów nie jest w stanie choćby w części oddać naukowej atmosfery lubelskiej konferencji. Dość powiedzieć, że każdemu wystąpieniu towarzyszyła

autentyczna, niekiedy żywiołowa dyskusja, której wątki pojawiały się również w kulturalnych rozmowach. Nie ulega wątpliwości, że konferencja stała się znakomitym forum zacieśniania naukowych kontaktów między polskimi badaczami republikańskiego okresu dziejów rzymskich. Dowodem na to, że nauka nie zna granic był aktywny udział w konferencji badaczy ukraińskich, dr. Oleha Petreczki z Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Drohobyczu oraz dr Anastazji Baukovej z Uniwersytetu Lwowskiego.

Dodatkową atrakcją stanowiła prezentacja rekonstrukcji uzbrojenia legionistów rzymskich z okresu przełomu republiki i pryncypatu przygotowana przez związane z Zakładem Historii Starożytnej UMCS studenckie Koło Naukowe Amatorów Antyku.

Organizatorzy konferencji planują zebranie i opublikowanie materiałów pokonferencyjnych. Liczymy, że publikacja ta nie tylko wypełni pewną lukę w polskich studiach nad fenomenem Sulli, ale też stymulować będzie widoczne coraz bardziej w ostatnich dwu, trzech latach odradzanie się „republikańskich inklinacji” polskich starożytników⁶. Mamy ogromną nadzieję, że do grona autorów wspomnianego tomu dołączą „wielcy nieobecni” uczestnicy sympozjum, prof. Claudia Santi (Rzym) oraz prof. Victor Staviuk (Kijów).

Dariusz Słapek
Lublin

⁶ Poza znaczącą liczbą przekładów w okresie tym pojawiły się ciekawe studia monograficzne (poza „wysypem” prac dotyczących dziejów militarnych Republiki) rodzimych historyków, np.: M. Piegdoń, *Krassus, polityk niespełnionych ambicji*, Kraków 2011; S. Szczygieł, *Marek Porcjusz Katon – rzymski tradycjonalista czy polityk realista*, Warszawa 2011; A. Tarwacka, *Prawne aspekty urzędu cenzora w starożytnym Rzymie*, Warszawa 2012; H. Appel, *Kontrowersje wokół „senatus consultum ultimum”*. Studium z dziejów późnej republiki rzymskiej, Toruń 2013; M. Milczanowski, *W cieniu boskiego Juliusza. Imię Cezara w propagandzie u schyłku republiki*, Kraków 2013.